

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПРИ ДОПИТІ

Розглянуто питання, пов'язані з особливостями встановлення психологічного контакту при допиті на досудовому розслідуванні. Особливу увагу приділено теоретичним проблемам формування етапів установа психологічного контакту та особливостям подолання конфліктних ситуацій у процесі допиту.

Ключові слова: допит, психологічний контакт, консультативний контакт, комунікативний контакт, етапи встановлення психологічного контакту, конфліктна ситуація.

Кожна людина керується у своїх діях власними інтересами та потребами, здійснює свою діяльність на основі власних мотивів, які є рушійними силами на шляху до випадково сформованих чи заздалегідь визначених цілей. Не є виключенням й учасники досудового чи судового слідства. Кожен із них наділений правами та обов'язками, має визначений статус, може діяти у межах та формах визначених діючим законодавством. Відмінність між ними полягає в їх індивідуальному світогляді, системі цінностей, власному баченні ситуації, що склалася, прогнозуванні майбутнього розвитку подій та манері спілкування. Будь-яке спілкування між учасниками досудового розслідування передбачає здійснення впливу один на одного. У судово-психологічній та криміналістичній літературі цілком обґрунтованим вважається твердження про те, що без психологічного контакту не можна обійтись у жодній слідчій дії, що пов'язана зі спілкуванням [4, с. 12]. Зазначене твердження є безперечним, а саме якщо мова йде про таку складну слідчу дію як допит. «Допит не може призвести до досягнення його цілей, якщо не встановлений психологічний контакт між слідчим та допитуваним» [10, с. 67].

У науковій літературі, присвяченій питанням тактики допиту, існує багато рекомендацій щодо порядку встановлення психологічного контакту, кожен автор розкриває особисте бачення цього складного феномену, пропонує

власні тактичні прийоми встановлення психологічного контакту, послідовність їх застосування. Однак детальний аналіз зазначених рекомендацій свідчить про те, що серед учених немає єдиної позиції щодо порядку встановлення психологічного контакту. Механізм його формування кожним ученим трактується залежно від власного визначення змісту та ролі психологічного контакту при допиті.

Дослідження механізму формування психологічного контакту надасть змогу з'ясувати особливості встановлення, підтримання та закріплення психологічного контакту, виявити характер, особливості та причини появи перекручень, що виникають із природи формування психологічного контакту, сформулювати етапи психологічного контакту, дослідити можливості ефективного застосування тактичних прийомів його встановлення при проведенні допиту та ін.

Для ефективного налагодження психологічного контакту при допиті необхідно розробити ситуаційно обумовлені етапи, які будуть враховувати характер слідчої ситуації, дозволять спрогнозувати послідовність дій слідчого та розвиток події у цілому. Сформульовані етапи встановлення психологічного контакту повинні: регулювати процес установлення, підтримання та закріплення психологічного контакту; допомогти ліквідувати дію негативних чинників та усунути перекручення, що виникають із природи формування психологічного контакту; враховувати рівні формування психологічного контакту; дослідити можливості ефективного застосування тактичних прийомів його встановлення при проведенні допиту та ін.

У психологічному плані розвиток контакту між людьми проходить три стадії: а) взаємне оцінювання; б) взаємна зацікавленість; в) відокремлення в діяду [2, с. 74]. У процесі оцінювання має місце зовнішнє сприйняття один одного та формування першого враження. Це призводить до вибору загальної тематики для бесід і до відокремлення. Взаємодія тут носить двосторонній характер, який необхідно підтримувати [32, с. 78; 27, с. 48]. Формування у співрозмовника інтересу до контакту здійснюється шляхом забезпечення зацікавленості об'єкта в особі співрозмовника та спілкуванні конкретно з ним.

Подальший розвиток контакту з об'єктом зацікавленості завершується встановленням довірчих відносин, тобто соціально-психологічним виокремленням людей у певну спільність «ми». Така спільність характеризується обміном важливими для співрозмовників думками, що розкривають глибинні сторони особистості на основі впевненості у партнері [31, с. 54-55].

У соціальній психології встановлення психологічного контакту можливе за такою схемою [16, с. 10]: а) первинного сприймання і впізнавання, в результаті чого формується перше враження про партнера; б) зближення, спрямованого на формування оцінки і самооцінки, розвиток рефлексивних стосунків, актуалізації настанови на спеціальні дії; в) спеціальної дії, що веде до прийняття міжособистісних ролей і визначення статусу спілкування; г) зчеплення, що характеризується зміцненням почуття «ми», формування норм спілкування і включення механізмів взаємовпливу.

Наведена схема встановлення психологічного контакту потребує більш детального роз'яснення. Не зовсім зрозуміло, що саме слід розуміти під термінами «актуалізація настанови на спеціальні дії», «спеціальні дії», «норма спілкування» та ін. Важливим елементом у наведеній схемі є первинне сприйняття та ефект першого враження про партнера, оскільки «для допитуваного велику роль відіграє зовнішній вигляд слідчого, порядок у його кабінеті, сенс та зміст перших контактних реплік» [21, с. 270]. Не менш вагомими є твердження про необхідність розвитку рефлексивних стосунків та включення механізмів взаємовпливу, але не визначено в чому полягає їхній зміст. Така схема носить досить загальний характер, є невизначеною та проблематичною щодо своєї практичної реалізації.

Відомий психолог Л. Б. Філонов розробив методику контактної взаємодії, в якій визначено інструменти впливу на неповнолітню особу та пропонуються показники успішності пройденої стадії [29, с. 4]: а) накопичення згоди, що характеризується знанням психологічного бар'єра у допитуваного; б) пошук спільних або збіжних інтересів; в) вибір принципів та якостей, що

пропонуються для спілкування; г) виявлення якостей, небезпечних для спілкування; г) індивідуальний вплив та адаптація до допитуваного; д) побудова довірчих стосунків. У запропонованій схемі процес спілкування між людьми покладений в основу формування близькості між об'єктами взаємодії та дозволяє визначити успішність встановлення психологічного контакту. У даному випадку встановлення психологічного контакту прямо залежить від готовності особи вступити в діалог. Якщо особа не розмовлятиме із співрозмовником – контакт не буде встановлено. Уявляється, що зазначені стадії є досить загальними та потребують певної конкретизації.

Сьогодні у психології визначено особливості встановлення психологічного контакту в різних умовах життєдіяльності. Поглиблене дослідження входження людей в контакт у різних сферах життя на основі спільної предметної діяльності дозволить сформулювати загальні етапи встановлення психологічного контакту.

У сфері реклами та збуту товарів існує низка теоретичних досліджень, в яких розроблено практичні технології продажу, запропоновано консультативну модель роботи менеджера з клієнтом. Діяльність продавця ґрунтується на процесі встановлення контакту з покупцем та в стислому вигляді проходить такі основні етапи: а) підготовка до ділової бесіди з урахуванням специфічних особливостей клієнта, де можлива телефонна розмова з приводу майбутньої бесіди та вибір стратегії продажу; б) початок бесіди та встановлення контакту характеризуються створенням першого враження та ефективним початком зустрічі; в) побудова атмосфери довіри, намагання пробудити зацікавленість клієнта до пропозиції за допомогою візуального, голосового та кінестетичного каналів сприйняття на основі схожості вимови, цілей, здібностей, оцінок та переконань [6, с. 33–38]; г) орієнтація на клієнта, конструювання запитань і техніка вислуховування, виявлення невисловлених потреб особи [25, с. 26–33]; г) аргументація та переконання у необхідності та корисності товару [30, с. 127, 133]; д) подолання заперечень, виявлення причин внутрішнього опору клієнта, тактика відповідей на заперечення [23, с. 31-34] та демонстрація можливостей

вирішення проблем [28, с. 37–43]; е) досягнення прийняття рішення та закріплення контакту з клієнтом для підготовки майбутніх покупок даною особою та поширення позитивного враження на інших потенційних клієнтів [23, с. 38].

У сфері психологічного консультування та психотерапії психологічний контакт розглядається як «консультативний контакт» [17, с. 28-29] та проходить чотири етапи [1, с. 22–44]. Перший етап – знайомство з клієнтом та початок бесіди. Під час цієї стадії консультант виконує наступну послідовність дій: зустрічає клієнта, підбадьорює та надає йому хвилину для того, щоб останній міг зібратися з думками, починає знайомство та надає клієнту інформацію про себе та весь процес консультування. Другий етап полягає в розпитуванні клієнта та супроводжується формуванням та перевіркою гіпотез, зміст яких полягає у емпатійному вислуховуванні клієнта, вмінні прийняти концепцію клієнта на початку розпитування, структуруванні бесіди, осмисленні інформації, що надходить від клієнта та визначенні психологічної проблеми. Третій етап характеризується здійсненням впливу на особу та корекцією настанов та поведінки клієнта. Корекція настанов здійснюється акцентуацією уваги на протиріччях у розповіді клієнта, постановкою його у рефлексивну позицію (завдяки якій він зможе подивитись на ситуацію зі сторони інших осіб). Четвертий етап – завершення консультативної бесіди, де консультативний контакт закріплюється підведенням підсумків бесіди, обговоренням питань, що пов'язані з подальшими відносинами клієнта та консультанта.

Підсумовуючи наведені положення, можна виділити такі загальні етапи встановлення психологічного контакту, як підготовчий, вступний, діагностичний, етап переконання, етап подолання протиріч і розбіжностей та завершальний етап. До особливостей запропонованих етапів варто віднести можливість здійснення впливу на особу по телефону, акцентування на створенні атмосфери співпраці та врахування варіантів можливої поведінки особи підчас взаємодії.

У судово-психологічній та криміналістичній літературі установа психологічного контакту розуміється досить розрізнено. Залежно від визначення сутності, місця та ролі психологічного контакту під час проведення допиту кожен автор пропонує свої етапи формування психологічного контакту [11, с. 19-20; 26, с. 294-295].

Так, В. Л. Васильєв розглядає встановлення психологічного контакту як стадію допиту та пропонує шість стадій «психології динаміки допиту». Перша стадія полягає у визначенні слідчим цілей допиту, плану, послідовності допитів у групі, місця та часу його проведення. Друга стадія характеризується паралінгвістичними закономірностями обстановки, впливом зовнішнього вигляду слідчого та забезпеченням ефекту першого враження. Третя стадія – це перехід до психологічного контакту, де вчений зазначає, що «глибина контакту зазвичай пов'язана з тим, на якому рівні він здійснюється» [5, с. 496], та виділяє: а) *динамічний контакт* – на цьому рівні визначаються такі параметри бесіди, як її ритм, темп, рівень напруженості, пов'язаний з такими темпераментними особливостями нервової системи, як сила, жвавість та врівноваженість; б) *рівень аргументації* – слідчий вибирає докази, враховуючи вік допитуваного, спеціальність, інтелект, життєвий досвід, спеціальний тип вищої нервової діяльності; в) *рівень соціально-психологічних відносин* – пов'язаний з ролевими позиціями допитуваного, слідчий повинен планувати темп, ритм, тривалість, рівень напруги, способи зняття зайвої психологічної напруженості з урахуванням темпераменту допитуваного, тобто всі рекомендації у цій частині зводяться до підстроювання «на спільну хвилю» з допитуваним. Четверта стадія – досягнення мети допиту, момент істини – характеризується «сповіддю» допитуваного, тобто зняттям комплексу протиріч, розрядкою, усуненням внутрішньої напруги. П'ятою є стадія корекції показань, характеризується співставленням з інформацією, що є у наявності, усуненням протиріч та нечіткостей. Шоста стадія полягає у приведенні отриманої інформації у процесуальну форму та композиції показань [Там само, с. 489–491].

Загальний недолік зазначеної концепції полягає в тому, що в ній не зовсім точно визначається сутність та місце психологічного контакту при допиті. Розглядаючи психологічний контакт як складову частину допиту, його проміжну стадію, статично визначається момент його встановлення під час бесіди, на третій стадії допиту, результатом якої є «сповідь» допитуваного. Такий підхід досить сильно звужує бачення процесу встановлення психологічного контакту, позбавляє його багатоваріантності, можливості встановлення на різних стадіях допиту, ігнорує ситуативну обумовленість допиту. Адже певний вплив зі сторони слідчого на допитувану особу може здійснюватися вже під час виклику особи на допит. З числа передбачених законом способів виклику на допит (по телефону, повісткою, приводом) слідчий обирає той спосіб, який в даній ситуації буде найкращим чином сприяти встановленню психологічного контакту з допитуваним, збереженню в таємниці від інших осіб самого факту виклику на допит, проведенню допиту в потрібний час та визначеному місці [24, с. 202]. Іноді під час вручення повістки про виклик на допит слідчий спілкується зі свідком чи потерпілим та робить для себе висновок, що майбутній допит буде проходити у безконфліктній ситуації, особа готова давати повні та правдиві свідчення, тобто можна говорити про встановлення першого рівня психологічного контакту. Коли мова йде про допит з підозрюваним чи обвинуваченим, необхідно зазначити про складність встановлення психологічного контакту, неможливість його встановлення навіть під час проведення повторних чи додаткових допитів.

Аналізуючи наведені рівні психологічного контакту, не зовсім зрозуміло, в чому полягає зв'язок між такими особливостями нервової системи, як сила, жвавість, врівноваженість та психологічним контактом і яким чином вони повинні впливати на його встановлення. Не зазначено, на підставі яких ознак поведінки допитуваної особи чи за наявності яких чинників слідчий повинен перейти до наступного рівня. Спірною є рекомендація щодо планування та підтримування слідчим рівня напруженості з допитуваним. Обґрунтованими та доцільними слід вважати рекомендації щодо врахування віку, спеціальності,

інтелекту, життєвого досвіду та темпераменту особи при виборі аргументів чи пред'явленні доказів.

Установлення психологічного контакту, зазначає В. О. Коновалова, передбачає вивчення даних про особу допитуваного: матеріали кримінального провадження, показання свідків чи обвинувачених, характеристики, отримані в результаті оперативно-розшукової діяльності. Аналіз даних дозволяє скласти припущення про психологічний та соціальний портрет особи, з якою має відбутися розмова. Це свого роду перша стадія підходу до спілкування. Друга стадія має місце у процесі допиту, де слідчий чи суддя отримують безпосереднє враження про особу допитуваного під час допиту. Далі В. О. Коновалова підкреслює, що в усіх випадках під час допиту необхідно створювати психологічну атмосферу, яка настроїть допитуваного на спілкування, що передбачає прагнення зі сторони офіційної особи до усунення конфліктних ситуацій, до виникнення у допитуваного зацікавленості у спілкуванні [13, с. 66].

У криміналістичній літературі розглядаються й інші етапи. Зокрема, В. А. Журавель більш повно згрупував етапи встановлення психологічного контакту при допиті в наступну систему [11, с. 19-20]:

1. Пошук інформації про особливості особи допитуваного, що здійснюється як у процесі підготовки так і під час допиту. Важливою умовою успішного виконання цього завдання є правильне сприйняття психологічного вигляду (обличчя) людини. Одним із методів отримання інформації про особу є діагностика його особистості під час допиту, що здійснюється безпосередньо через спостереження, бесіду та метод незалежних характеристик.

2. Вибір засобів та способу «входження» в контакт, де основним засобом установлення психологічного контакту є коректна, тактовна поведінка слідчого, де такт, як комплекс психологічних рекомендацій, спрямованих на встановлення психологічного контакту, повинен поширюватись на порядок виклику, першу зустріч з допитуваним, тон, темп та обстановку допиту.

3. Створення атмосфери взаємопорозуміння та доброзичливості між слідчим і допитуваним – важливий етап формування безконфліктної ситуації допиту.

У криміналістичній літературі сформульована стратегія слідчого зі встановлення психологічного контакту та визначається у вигляді трьох відносно самостійних етапів: а) попередній етап спілкування – прогнозування поведінки осіб, обстановки, яка склалася; створення зовнішніх умов, які полегшують встановлення контакту; б) початковий етап спілкування – вияв зовнішніх комунікативних ознак у процесі безсловесної поведінки (на рівні зорового сприйняття і відчуттів); вивчення психічного стану, ставлення об'єкта спілкування до предмета бесіди; в) подальший етап спілкування – дії для ліквідації перешкод у спілкуванні; тактичні прийоми, спрямовані на прояв інтересу до подальшого контакту [19, с. 164].

На нашу думку, запропоновані етапи є результатом власного бачення дослідників сутності психологічного контакту. Перевагами зазначеної концепції є звернення уваги на прогностичні та діагностичні аспекти діяльності слідчого та визначення необхідності подолання перешкод у спілкуванні та вчинення дій спрямованих на прояв інтересу до контакту. Незначними недоліками можна вважати її неповноту та незавершеність, оскільки реалізація намічених стадій не завжди гарантуватиме встановлення психологічного контакту.

Безперечно, початковий етап спілкування завжди пов'язаний з візуальною психодіагностикою особи: виявленням її комунікативних ознак, вивченням психічного стану, ставлення до предмета спілкування та ін. [33, с. 9–11; 10, с. 141; 14-15]. Але на практиці слідчий може визначити певні комунікативні ознаки ще на стадії підготовки до допиту, шляхом застосування методу незалежних характеристик на основі одержання відомостей від знайомих, колег чи родичів допитуваного. Те ж саме стосується вивчення психічного стану особи та її відношення до процесу розслідування справи. Лише після створення зовнішніх умов, подолання перешкод у спілкуванні та виявленні зацікавленості в особи слідчий повинен уміло й доцільно використати весь тактичний арсенал на шляху до встановлення, підтримання та закріплення психологічного контакту.

Дещо інший підхід щодо послідовності розвитку контакту пропонує В. М. Стратонов, який надає власне бачення послідовності етапів встановлення психологічного контакту: а) формування уяви про можливість і бажаність контакту; б) накопичення співпадаючих інтересів, створення «зон згоди», формування позитивно-емоційного фону; в) демонстративне прийняття якостей, про наявність яких заявляє співрозмовник, демонстрація зацікавленості співрозмовника не тільки темою, але й особою, визнання у особи позитивних якостей, викликання почуття «незавершеності» спілкування; г) уточнення психічного портрету співрозмовника, його виявлення через визначення негативних якостей; г) взаємна адаптація, формування готовності зрозуміти співрозмовника за рахунок своїх внутрішніх змін; д) організація системи відносин, сумісні узгоджені дії, підстави для довіри [26, с. 294-295].

У криміналістичній літературі робилися спроби поєднання стадій допиту з етапами встановлення психологічного контакту [22, с. 44-45]. Основні етапи контакту відповідають і визначаються вступною, головною та заключною частинами допиту. Так, у вступній його частині встановлюється емоційно-психологічний контакт, що полягає у вмінні слідчого привернути до себе допитуваного, ввійти до нього в довіру неформальною бесідою з метою уточнення його демографічних даних, фрагментів біографії та життєвого шляху. Головна частина допиту визначає етап закріплення контакту та його підтримання, тобто контакт переростає у робочий період. Під час заключної частини підтримується належний рівень психологічного контакту та перевіряється його ефективність.

За наведеними етапами дещо важко зрозуміти, як встановлюється психологічний контакт у вступній частині та за якими критеріями можна дійти висновку, що він встановлений. Варто підтримати точку зору вченого стосовно необхідності закріплення та підтримання психологічного контакту, оскільки психологічний контакт не обмежується лише одним допитом, необхідно його закріпити для повторних допитів та інших слідчих дій. Необхідно враховувати, що характер взаємовідносин, які склались між

допитуваним та слідчим може передаватись допитуваним на інших учасників кримінального провадження.

Існує теоретична концепція, за якою «психологічний контакт» розглядається як «комунікативний контакт» [18, с. 142–144]. Прихильники такої концепції розглядають процес встановлення комунікативного контакту як складне психологічне завдання, обумовлене психічним станом контактуючих осіб та їхньою взаємною адаптацією, і виділяють наступні складові такого процесу: а) актуалізація емоційно значимого предмета спілкування, що є основою встановлення комунікативного контакту та викликає психічну активність осіб, що спілкуються; б) нейтралізація та гальмування емоційно-негативного відношення слідчого до допитуваного, тобто здатність слідчим подолати в собі негативну установку до антисоціальної особи допитуваного; в) зондувальні комунікативні дії нейтрального змісту, що допоможуть слідчому адекватно відобразити психічний стан допитуваного та побудувати подальшу поведінку з урахуванням такого стану; г) підвищення рівня психічної активності, який досягається на основі інформації, що здатна викликати підвищену орієнтуючу реакцію, з урахуванням потреб допитуваного та існуючих домінант, які визначаються проблемами, що пов'язані з розслідуваною подією; г) пошук основи у позитивних соціальних зв'язках даної особи, посилення цих зв'язків, пробудження соціально позитивних мотивів поведінки; д) уникнення всього того, що може зруйнувати контакт, тобто мало культурності, некомпетентності та психологічного насилля; е) момент встановлення контакту під час переконливого роз'яснення юридичних прав та обов'язків допитуваному; є) залежність поведінки допитуваного від поведінки слідчого.

На наш погляд, деякі з етапів носять загальний рекомендаційний характер. Не зовсім зрозуміло, що слід відносити до «зондувальних дій нейтрального змісту». Дещо важко погодитись з позицією вчених стосовно сталого визначеного моменту встановлення психологічного контакту під час роз'яснення прав та обов'язків. Цей процес є динамічним, іноді складним та

багатоетапним. У безконфліктних ситуаціях іноді вдається встановити психологічний контакт на початку допиту, у складних конфліктних ситуаціях важко його встановити навіть під час проведення повторних чи додаткових допитів. Більш доцільно визначати найбільш сприятливі моменти (ключові точки у спілкуванні) для здійснення швидкої діагностики особи чи застосування різних правомірних механізмів впливу на допитуваного. Такий вплив полягає у застосуванні тактичних прийомів чи їх комбінацій для отримання та фіксації позитивних ознак успішності кожної пройденої стадії та можливості встановлення наступного рівня психологічного контакту.

Етапи встановлення психологічного контакту часто ототожнюють з етапами «подолання конфлікту», «подолання протидії», або, навпаки, достатньо аргументовано розрізняють. Його вважають апробованим засобом при вирушенні конфліктних ситуацій між слідчим та іншими учасниками процесу [7, с. 229]. При дослідженні зазначеної проблеми доцільно розглядати процес установа психологічного контакту через призму його співвідношення з такими поняттями, як: конфліктна ситуація, подолання конфліктного настрою чи подолання протидії. Необхідно визначати відмінності від запропонованих рекомендацій по подоланню конфлікту, не забуваючи, однак, про їх взаємозв'язки [21, с. 252]. При проведенні слідчих дій слідчому необхідно враховувати, що учасники, з якими формується психологічний контакт, можуть мати різноманітне психологічне налаштування – від активно доброзичливого до активно протидіючого [3, с. 90]. Відносини з допитуваним повинні будуватися на основі перетворення конфліктних ситуацій в контактні, тобто від конфлікту до контакту [12, с. 306]. Форми міжособистісної взаємодії при допиті можуть бути самими різними: від глибокого конфлікту до повного взаєморозуміння зі збігом цілей [12, с. 12]. Встановлення психологічного контакту ще не гарантує безконфліктності, не слід проводити різке розмежування між етапами встановлення психологічного контакту та етапами подолання конфлікту. Ці процеси тісно взаємопов'язані, оскільки слідчий, встановлюючи психологічний контакт, нерідко добивається подолання конфлікту, однак, у свою чергу, у

безконфліктній ситуації на перших етапах його встановлення може мати місце латентний конфлікт (позиція допитуваного, протилежні слідству цілі та інтереси) [20, с. 12-13].

Вивчення проблеми визначення етапів встановлення психологічного контакту в різних ситуаціях допиту дозволяє запропонувати наступну загальну послідовність етапів його встановлення:

- 1) збір та аналіз інформації про майбутнього допитуваного;
- 2) підготовчий етап прогнозування та підготовки до встановлення психологічного контакту;
- 3) вступний етап, що характеризує початок контактної взаємодії;
- 4) етап діагностики особи та оцінювання ситуації;
- 5) етап розвитку контактної взаємодії та створення психологічної атмосфери;
- 6) етап формування контактного зв'язку;
- 7) етап підтримання та зміцнення контакту;
- 8) етап стабілізації та закріплення контакту.

Список літератури:

1. *Алешина Ю. Е.* Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. – Изд. 2-е. – М.: Независимая фирма «Класс», 1999. – 208 с.
2. *Бедь В. В.* Юридична психологія / Бедь В. В. – Львів : Новий Світ-2000, 2002. – 376 с.
3. *Васильев А. Н.* Следственная тактика / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1976. – 200 с.
4. *Васильев А. Н.* Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 112 с.
5. *Васильев В. Л.* Юридическая психология : учебник для вузов / В. Л. Васильев. – СПб. : Питер, 2003. – 656 с.
6. *Вохменцева Н. В.* Теория и практика продаж : курс лекций / Н. В. Вохменцева. – Барнаул : Изд-во Алт. ГТУ, 2004. – 132 с.
7. *Джамалов И. Д.* Проблемы разрешения конфликтных ситуаций в досудебном уголовном производстве / И. Д. Джамалов // Весник Запорожского национального университета «Юридические науки и образование». – 2012. – № 34. – 280 с.
8. *Дружинин А.* Тренинг продаж / А. Дружинин, А. Замулин. – СПб. : Речь, 2002. – 224 с.
9. *Дулов А. В.* Судебная психология / А. В. Дулов. – Мн. : Вишэйш. шк., 1975. – 462 с.
10. *Дулов А. В.* Тактика следственных действий / А. В. Дулов, П. Д. Нестеренко. – Мн. : Вышэйш. шк., 1971. – 272 с.

11. *Журавель В. А.* Ситуационность тактических приемов при допросе потерпевшего / В. А. Журавель. // Криминалистика и судебная экспертиза. – К. : Вища шк., 1985. – Вып. 30. – С. 18–24.
12. *Зорин Г. А.* Руководство по тактике допроса : учеб.-практ. пособ. / Г. А. Зорин. – М. : Юрлитинформ, 2001. – 320 с.
13. *Коновалова В. Е.* Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1999. – 157 с.
14. *Коновалова В. Е.* Правовая психология / В. Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1997. – 160 с.
15. *Коновалова В. О.* Юридична психологія / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
16. *Корнев М. Н.* Соціальна психологія : підруч. / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
17. *Кочюнас Р.* Основы психологического консультирования / Р. Кочюнас. – М. : Академ. проект, 1999 – 240 с.
18. *Лебедев И. Б.* Основы психологии для сотрудников правоохранительных органов / И. Б. Лебедев, В. Ф. Родин, В. Л. Цветков : учеб. пособие. – М. : Щит-М, 2005. – 442 с.
19. *Лукашевич В. Г.* Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования / В. Г. Лукашевич. – К. : Изд-во УАВС. 1993. – 194 с.
20. *Мицкевич В. В.* Установление психологического контакта сотрудниками органов внутренних дел с гражданами при решении оперативно-служебных задач : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. Наук : 19.00.06 / В. В. Мицкевич . – М. : Юрид. Психология, 1989. – 22 с.
21. *Полстовалов О. В.* Современные проблемы криминалистической тактики / О. В. Полстовалов. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 376 с.
22. *Порубов Н. И.* Научные основы допроса на предварительном следствии / Н. И. Порубов. – Мн. : Вышэйш. шк., 1978. – 176 с.
23. *Ребрик С.* Тренинг профессиональных продаж / С. Ребрик. – М. : Эксмо, 2003. – 232 с.
24. *Росинская Е. Р.* Криминалистика. Вопросы и ответы / Е. Р. Росинская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 351 с.
25. *Рысёв Н. Ю.* Активные продажи / Н. Ю. Рысёв. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2009. – 416 с.
26. *Стратонов В. М.* Психологічний контакт як засіб спілкування / В. М. Стратонов // Вісник Нац. ун-т внутр. справ. – 2002. – Вип. 19. – С. 294-295.
27. *Тимченко А. В.* Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах) / А. В. Тимченко, В. Е. Христенко. – Х. : Одиссей, 2004. – 448 с.
28. *Трейси Б.* Эффективные методы продажи по Брайану Трейси / Б. Трейси. – К. : «Колибри», 2001. – 192 с.
29. *Філонов Л. Б.* Психологія слідчої діяльності / Л. Б. Філонов. – М. : Акад. МВД СССР, 1983. – 80 с.
30. *Цимбалюк І. М.* Психологія торгівлі : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К. : Професіонал, 2007. – 368 с.
31. *Чуфаровский Ю. В.* Психология оперативно-розыскной деятельности / Ю. В. Чуфаровский . – 2-е изд., доп. – М. : МЗ-Пресс, издат. Воробьев А. В., 2001. – 208 с.
32. *Чуфаровский Ю. В.* Юридическая психология / Ю. В. Чуфаровский. – М. : Юрист, 1995. – 256 с.
33. *Щекин Г. В.* Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению : учеб.-метод. пособие. – 3-е изд., стереопит. – К. : МАУП, 2007. – 616 с.

Баранчук В. В. Этапы формирования психологического контакта при допросе.

Рассмотрены вопросы, связанные с особенностями установления психологического контакта при допросе на досудебном расследовании. Особое внимание уделено теоретическим проблемам формирования этапов установления психологического контакта и особенностям преодоления конфликтных ситуаций в процессе допроса.

Ключевые слова: допрос, психологический контакт, консультативный контакт, коммуникативный контакт, этапы установления психологического контакта, конфликтная ситуация.

Baranchuk V. V. Stages of formation psychological contact during the interrogation.

This article examines the problems which are concerned with features establishment psychological contact during the interrogation at a pretrial investigation. A great attention is devoted to theoretical problems of phases formation establishment psychological contact and features of overcome conflict situations during interrogation process .

Key words: interrogation, psychological contact, consultive contact, communicative contact, stages of establishment psychological contact, conflict situation.